

Cyrille P. Coutansais

(Om)flytning af verden

Forord af Pascal Lamy

Oversat af
Jon Mittun Mogensen

Oversat efter
Cyrille P. Coutansais, *La (re)localisation du monde* ©
CNRS ÉDITIONS, 2021

texte | tekst

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord,	af	Pascal
Lamy.....		9
Indledning		
.....		13

I DEL MO ENDEN

Den		demografiske		
frist		23		
Ressourcer:	en	endelig		
verden		29		
Den	globale	opvarmning	og	dens
risici		41		
En	forurening	og	dens	varige
effekter		49		

II DEL EN NY VERDEN : *MADE IN LOCAL*

Industri: den lokale effekt af digitaliseringen	
65	
Energi:	
el-feen	
.....	87

Når det lokale bliver et nyt eldorado af ressourcer.....	
109	
Den	nye
verden.....	
145	

III DEL SPILLET'S MESTRE

Ressourcernes	
mestre.....	173
Energistrømmenes	
mestre.....	205
Magtens	
mestre.....	
229	
Konklusion.....	
..... 261	
Litteraturfortegnelse.....	
..... 265	
Fortegnelse	over
computergrafik.....	267
Noter.....	
..... 271	

INDLENING

Made in local... Fra industriproduktion til energiproduktion, fra råstofressourcer til fødevarer, så er det en ny æra, som åbner sig for os, den, som vi kan kalde for *made in local*. Et stort skift, hvis man tænker på, at Suzanne Berger for lidt mere end et årti siden på fremragende vis beskrev *made in monde*¹ for os, "legoklodsøkonomien", hvor fabrikanten fra hylderne i hele verden indkøbte de forskellige dele og komponenter til deres produkter for at få dem samlet på "verdens fabrik" i Kina, inden de blev afsat til samtlige forbrugere på globalt plan.

Det er i øvrigt således, at denne dynamik blev navngivet – "globalisering" –, en betegnelse, der rent faktisk dårligt afspejlede økonomiens dybe bevægelser, idet man kunne tro, at det kun drejede sig om fabriksudflytninger til lande med lave produktionsomkostninger,

¹ Suzanne Berger: *Made in monde: Les nouvelles frontières de l'économie mondiale*, 2007

når det faktisk er den samlede produktionskæde, den berømte værdikæde, der blev spredt som puslespilsbrikker til alle verdenshjørner. En Barbiedukke kan for eksempel se sin vinylkrop komme fra Taiwan, sit nylonhår og sin farve komme fra USA, og alt bevæger sig i retning af Kina for dér at blive samlet og malet, Riget i Midten fremstiller nemlig egenhændigt kun tøj. Betegnelsen globalisering gav yderligere følelsen af, at vi oplevede et skift, mens denne bevægelse kom langvejs fra og indskrev sig i det lange forløb, der mindst gik tilbage til de "store opdagelser".

Den globale æra tog vitterlig sin begyndelse i de små tredive år, der bogstavelig talt ændrede, hvordan verden så ud, eller i det mindste folks ide derom. 1492: Christoffer Columbus når frem til Amerika; 1498: Vasco de Gama når Indiens bredder efter at have rundet Kap det Gode Håb; 1522: resterne af Magellan ekspeditionen fuldfører jordomsejlingen. På godt og vel en generation forbinder portugisere og spaniere kontinenterne med hinanden og indleder globaliseringens første fase

med de allerførste veritable verdensomspændende udvekslinger, hvis bedste symbol utvivlsomt er den berømte "Manila galeon", der forbinder Asien, Amerika og Europa. Disse udvekslinger, og det er essentielt for det efterfølgende, begrænser sig ikke blot til råstoffer og eksotiske varer, men kommer også til at omfatte viden og færdigheder. Takket være deres herredømme over havene og deres rolle som obligatorisk forbindelsesled mellem kontinenterne og civilisationerne kan europæerne fordybe sig i og sammenfatte såvel kinesiske, arabiske som indiske kundskaber, teknikker og praksisser, og det er meget muligt, at dette "leksikon over verdens kundskaber", som de står i spidsen for, har været grundlag for den industrielle revolution.

Den industrielle revolution indleder en ny æra, nemlig kulstoffets tidsalder, grundlaget for globaliseringens anden fase. Telegrafene og damptransport til lands og til vands vil som dens to ben muliggøre en kontrolleret strøm af information og varer – det er slut med vildfarne kurerer og sejlskibe, der er underkastet

Aiolos² luner –, hvilket bliver udgangspunkt for en intensiveret handelsudveksling. Horisonten for international handel begrænser sig ikke længere til luksusprodukter – krydderier, sukker, kaffe samt kakao –, men udvider sig derimod til hverdagsprodukter. Jordbær fra Plougastel i Bretagne kan findes i boderne i Covent Garden og Ford T'en i en stor del af verden, senere kommer de hårde hvidevarer til, computerne...

Det er i 1990'erne, at globaliseringens tredje fase udfolder sig, den, vi i vore dage ser tabe pusten. Da Berlinmuren og Sovjetunionen med dens satellitstater falder, ledsages det af Kinas åbning over for international handel og især muligheden for at producere i landet. Til denne nye situation føjes atter tre banebrydende opfindelser: containeren, det optiske fiberkabel og internettet, de "tre gode feer", der bliver fødselshjælpere for legoklodsøkonomien. Containeren, der er skabt i forlængelse af Anden Verdenskrig vil reelt tillade en massificering af handelsudvekslingerne. Kunne *Ideal-X*,

² Aiolos er vindenes gud i græsk mytologi.

historiens allerførste containerskib, i 1956 bære 58 af disse multimodale kasser, så laster *CMA-CGM Jacques Saade*³ i dag 23.000 af dem, hvilket svarer til et flere hundrede kilometer langt tog. Og vel at mærke til en pris, der trodser enhver konkurrence: at sende en container fra Le Havre til Shanghai, i alt 8.700 kilometer, gøres til den samme pris som en lastbiltransport mellem Le Havre og Paris, i alt 200 kilometer. Efter at de fleste af verdens lande har åbnet sig over for markedsøkonomien, eksploderer mængderne, der transporteres ad søvejen: ifølge FN's konference for handel og udvikling (UNCTAD) gav verdens containerhavne i år 2000 ophav til en trafik på 225.294 millioner 20-fods containere (TEU), 17 år senere er vi på 752.714 millioner, altså mere end det tredobbelte. 90 % af de internationale handelsforbindelser – med en samlet værdi på 80 % – går i dag ad søvejen.

I grunden ville intet have forandret sig fundamentalt, bortset fra en yderligere intensivning af

³ En af de største containerskibe under fransk flag.

handelsudvekslingerne, hvis ikke to typer netværk – det ene virtuelt, det andet fysisk – havde set dagens lys i slutningen af de selvsamme 1990'ere. Skønt internettet blev skabt i slutningen af 1960'erne, var det egentlig kun et simpelt netværk til formidling af informationer og data med en begrænset interesse, al den stund det ikke besad det "transportmiddel", der var i stand til at forbinde dem med hinanden. Det er det, som Tim Berners-Lee vil bidrage med i 1989 med sit World Wide Web – det berømte www –, nemlig opfindelsen af hyperlinket. Man skulle endnu bygge den nødvendige motorvej til transportmidlet, og det er her, at fremkomsten af fiberkablet – der erstatter den ærværdige forgænger i kobber – vender op og ned på situationen. I form af undervandskabler står de i dag for 90 % af den interkontinentale kommunikation, og deres udbredelse til lands og i havet fortsætter med usvækket høj hastighed. Uden fiberkablet er der hverken internet eller dataudveksling og dermed ingen mulighed, via

forskellige slags software – fra CAM⁴ etc. – for at organisere, strukturere og kontrollere en produktion på afstand.

Men selvom legoklodsøkonomien er skabt af disse revolutioner, af bevægelsen mod en digitalisering af verden, består paradokset i det faktum, at de selvsamme elementer er årsagen til dens afslutning. I løbet af tredive år har verden virkelig forandret sig ligesom i perioden med "de store opdagelser". En generation er blevet oplært i nye forbrugsvaner, der er opstået af denne revolution, og det har affødt en forbruger, som er meget mindre tilbøjelig til at udsætte opfyldelsen af sine ønsker: vi ser produktet på vores skærm, vi bestiller det med et fingerklik, og vi forventer at modtage det samme dag eller i værste fald inden for en uge. Det er for at fastholde denne utålmodige, zappende, nye forbrugertype, at fabrikkerne tenderer imod at flytte deres produktion så tæt som muligt på forbrugerens ønsker. De hælder så meget des mere til at gøre det, eftersom

⁴ Computerstøttet fremstilling fra engelsk *Computer Aided Manufacturing*.

digitaliseringen vinder frem i deres produktionsapparat og transformerer den gamle samlebåndsorganisering af fabrikkerne i en sådan grad, at man kan fremstille efter behov og endda flytte produktion.

Samtidig, og det er ikke et af de mindste paradokser ved globaliseringens gang, vil forbrugeren fremover have lokalt produceret eller "fremstillet i nærheden". Det er som om, at opdagelsen af den store verden, som forbrugeren først havde gennemrejst på afstand – gennem satellit-tv og siden internet –, derefter *ved selvsyn* – gennem lavprisrejser og udlandsophold –, kun havde resulteret i et ønske om at slå rødder igen. Som om mødet med det fremmede kun havde medført et ønske om selvidentitet. Behovet for at skabe tryghed spiller utvivlsomt ind, når individet konfronteres med de store omvæltninger ude i verden, ligesom bekymringer over miljøtilstanden samt de forskellige skandaler – især sundhedsmæssige –, der skæmmer legoklodsøkonomiens store spil. For, og det er således, at vi begynder vores bog, hvis denne model går mod sin

ende, skyldes det, at den har sin bagside. Selvom det ikke kan betvivles, at den er en uomtvistelig faktor i forhøjelsen af levestandarden i verden, er den også årsagen til en udviklingsmodel, der er uholdbar på sigt. Eftersom den er for ressourcekrævende, udleder for mange drivhusgasser og skaber for meget forurening, kan den ikke sikre en generaliseret *western way of life* til menneskeheden på en bæredygtig måde for planeten. Og da slet ikke, når jordens befolkning på 7,7 milliarder i dag vil nå 11 milliarder på sit højdepunkt i 2100.

Made in local synes, som vi vil se i bogens anden del, at være i stand til at tage udfordringen op. Da den er mindre ressourcekrævende ved at genbruge råstoffer eller ved at optimere forbruget af disse med industriel økologi, og da den baserer sig på energiformer, der er mindre sorte og mere og mere bæredygtige, går den efterhånden væk fra en industriproduktion, der fremstiller i blinde, til fordel for en produktion efter behov, og som er placeret så tæt som muligt på størstedelen af forbrugerne.

I den gigantiske omfordeling af brikkerne er spillepladen åben: nye aktører kan trække det længste strå, de siddende magthavere miste deres sidste illusioner... eller omvendt. For lad os ikke være naive: legoklodsøkonomiens afslutning varsler ikke historiens afslutning. Fremover, som det er tilfældet i dag eller tidligere, hører det store kapitalistiske spil fortsat til dagens orden med drømme om magt, jagten på monopoler, undertiden oligarkier. Men for alle aktører ruller terningerne på ny, hvad der igen er noget helt nyt. Det skyldes, at globaliseringen og særlig dens tredje fase først blev karakteriseret af en opblomstring af kapitalismen, derefter dens overmagt på bekostning af en markedsbaseret økonomi, de enkelte stater og – i særdeleshed i de højtudviklede lande – arbejdspladser. Denne kapitalisme – og jeg bruger her Fernand Braudels anskueliggørende tredeling mellem kapitalisme, markedsøkonomi og uformel økonomi – har kunnet indfange, skaffe sig forkøbsret til og tilegne sig de kredsløb, hubs og ressourcer, der er uundværlige for verdens

gang, og i en grad hvor den har kunnet diktere tempoet, fra det hollandske Ostindiske Kompagni, det berømte *Vereenigde Oostindische Compagnie*, til tech-giganterne, de såkaldte GAFAM (Google, Apple, Facebook, Amazon, Microsoft), via de store karteller fra den industrielle revolution.

Men også på dette punkt ændrer tiderne sig. De enkelte stater er i første omgang begyndt at afblæse kampen, hvad enten det er på nationalt plan – Vladimir Putins Rusland er blandt andet født af en vilje til at sætte en stopper for den tøjlesløse liberalisme og oligarkernes totale dominans, mens Xi Jinpings Kina har svært ved at dække over sin forkærlighed for statsvirksomheder –, eller det er på multilateralt plan – her er det tilstrækkeligt at lægge mærke til reglerne, der er blevet vedtaget inden for rammerne af Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD) for at forfølge skattesvig og skatteoptimering. Markedsøkonomien har på sin side kunnet finde midlerne til at justere magtforholdene; dels gennem

”disruption”, hvor startupvirksomheder opfinder eller genopfinder en branche, eksempelvis inden for detailhandel med Amazon eller Aliexpress, dels gennem en sammenslutning af underleverandører, så de dermed på lige fod er i stand til at tale med deres aftager, som United Technologies over for Boeing i USA eller Safran-Zodiac konglomeratet i Europa. Selvom arbejdsudbuddet på sin side synes at blive mindre, viser der sig sammenslutninger og græsrodsbevægelser, der sammen med *made in local* kun vil vokse i styrke. Selvom rammerne kort sagt ændrer sig, er det store spil med økonomisk konkurrence mellem nationalstater mere aktuelt end nogensinde før. Et mere åbent spil med flere aktører, men som er drevet af den samme drøm: at blive herre over det, gøre sig gældende og skrive historien i morgendagens verden.

I DEL

MOD ENDEN

Går man tilbage til globaliseringens begyndelse, for eksempel til det tidspunkt, hvor Christoffer Columbus går i land i San Salvador, kan man ikke andet end blive grebet af svimmelhed ved at sammenligne vores tidsperiode med hans. Disse mennesker er på samme tid tæt på os og totalt fremmede, for deres leveforhold, deres mentale skemaer og interesser er i den grad hermetisk lukkede for os. Som frugt af globaliseringen har den industrielle revolution afstedkommet en lige så stor forandring, hvis ikke større, end den neolitiske revolution, hvor menneskeheden gik fra overvejende at være jæger-samlere til at blive fastboende. André Malraux sammenfattede denne kløft i sit erindringsværk *Antimémoires*, idet han forklarede, at det ville have faldet Napoleon meget lettere at udveksle ideer med Ramses 2.⁵ – på trods af en tidsafstand på mere end to tusind år – end med os – selvom kun to ”små” århundreder adskiller os –, fordi de hørte hjemme i civilisationer, hvis materielle strukturer – overvejende

⁵ Ramses 2. egyptisk farao 1290-1224 f.Kr.

i forhold til landbrug – og mentalitet var meget tættere på hinanden end på vores civilisation.

Og det med god grund: ved at træde ind i ”kulstoffets tidsalder” – den industrielle revolutions vigtigste markør – skete der et skift fra en civilisation karakteriseret ved knaphed til en civilisation præget af overflod. Overflod på alle niveauer: af materielle goder, viden, pleje, underholdning osv. Og en overflod, som var tilgængelig for den brede befolkning, hvor kun en lille elite indtil da havde kunnet beskæftige sig med kundskaber og kunstnerisk skabelse af enhver slags uden at skulle bekymre sig om næste dag.

For det var *morgendagen*, der i millioner af år var størstedelen af menneskehedens eneste tidshorisont. For morgendagen indebærer, at man endnu en gang finder noget at spise og kan tilfredsstille sine primære behov, og samtidig begrænser den gennemsnitlige levetid sig i årtusinder til 20-25 år. Det drejer sig om at overleve, indtil det med den industrielle revolution

kommer til at dreje sig om at leve, planlægge fremtiden og forestille sig selv om ti, tyve eller tredive år.

Vores indtræden i kulstoffets tidsalder har ændret alt ved at bane vejen for omfattende maskinisering og mekanisering og dermed i sidste ende udvide produktionskapaciteten i alle sektorer af økonomien. Det vidner produktionshastigheden af overflods-civilisationens emblematiske bil, Ford T'en, måske bedre om end en lang udredning: det krævede 12 timer og 30 minutter i 1908 og... 93 minutter i 1914. Virkningerne af denne revolution vil efterhånden sprede sig, og globaliseringens tredje fase vil berøre så godt som hele jordens befolkning. Hvis man gør en samlet status, kan man ikke andet end være imponeret over den generelle forbedring af levevilkårene; Verdensbanken fremhæver blandt mange andre indikatorer, at børnedødeligheden er blevet halveret siden 1990, og selvom 12,7 % af verdens befolkning stadig lever for 1,90 dollar eller mindre om dagen, var denne andel 44 % i 1981.

Resultaterne af overfloden og velstanden synes også at udbrede sig til andre områder, og visse forfattere – først og fremmest den savnede Michel Serre – fremhæver således, at en stor del af menneskeheden med 2. Verdenskrigs afslutning har oplevet en exceptionel fredsperiode på mere end 70 år. Psykologen Steven Pinker anslår endda, at volden i det hele taget er faldende overalt i verden.

Det er alt sammen sandt. Kulstofcivilisationen har rent faktisk skabt en verden, der overordnet set er rigere, mindre voldelig og mere behagelig at leve i, men som i dag når sine begrænsninger, da den ikke kan løse cirkelens kvadratur bestående af den demografiske vækst, overudnyttelsen af ressourcerne, forureningen og endelig udledningen af drivhusgasser. Alt sammen elementer, der forklarer, at vi oplever dens afslutning.